TENDINȚE IN TRADUCEREA DIDACTICA – DE LA TEORIE LA PRACTICA / TENDANCES DANS LA TRADUCTION DIDACTIQUE – DE LA THÉORIE À LA PRATIQUE

Mariana ŞOVEA[1]

Rezumat: Traducerea a fost utilizată în predarea/învățarea limbilor străine încă de acum câteva secole, începând cu metodele tradiţionale folosite iniţial în predarea limbilor clasice, şi până la noile metodologii comunicative şi acţionale utilizate în prezent în predarea limbilor străine. Ea a avut un statut variabil, în funcţie de diversele metodologii: deosebit de importantă în metodologiile tradiționale, interzisă în metodologiile directe şi SGAV, utilizată sporadic în diverse alte tipuri de demers didactic. Articolul nostru îşi propune să surprindă această evoluţie a traducerii didactice de-a lungul timpului şi diverselor metodologii şi să prezinte modul în care este utilizată în prezent în predarea limbilor străine, al limbii franceze în mod special. Analiza are ca punct de plecare un corpus de chestionare completate de studentele masteratului *Teoria şi practica traducerii* din cadrul Universităţii "Ştefan cel Mare" din Suceava, care lucrează deja în învățământ şi utilizează acest tip de traducere la cursurile lor.

Cuvinte-cheie: traducere didactică, metodologie, predarea limbii franceze ca limbă străină

Résumé : La traduction a été utilisée dans l'enseignement/apprentissage des langues étrangères depuis des siècles, à commencer par les méthodologies traditionnelles utilisées dans l'apprentissage des langues anciennes et jusqu'aux méthodologies communicative et actionnelle employées actuellement dans l'enseignement de toute langue étrangère. Elle a bénéficié d'une position plus ou moins importante au cours de l'histoire des méthodologies, allant d'une place centrale, privilégiée, dans le cas des méthodologies traditionnelles ou grammaire-traduction et jusqu'au bannissement total dans le cas des méthodologies directe et SGAV. Dans notre article, nous nous proposons de présenter cette évolution de la traduction didactique dans les différentes méthodologies, mais aussi de nous interroger sur son statut actuel dans l'enseignement/apprentissage du français. L'analyse a comme point de départ un corpus de questionnaires remplis par les masterandes en *Théorie et pratique de la traduction*, de l'Université "Stefan cel Mare" de Suceava, qui travaillent déjà dans l'enseignement et qui utilisent ce type de traduction pendant leurs cours.

Mots-clés : traduction didactique, méthodologie, enseignement/apprentissage du FLE

[1] Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, mxsovea@yahoo.com

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

În didactica limbilor străine, problematica traducerii şi a utilizării limbii materne în clasă a constituit un subiect sensibil şi îndelung dezbătut de-a lungul secolelor şi diverselor metodologii didactice. Astfel, traducerea didactică a fost utilizată mai întâi în predarea limbilor clasice, latina şi greaca, reprezentând un ingredient de bază în metodologiile tradiţionale, unde o găsim sub mai multe forme (cf. Lavault, 1998): traducerea lexicului nou (structurat sub forma unor liste de cuvinte decontextualizate, ce trebuiau învăţate pe de rost), exerciţii de traducere gramaticală din limba maternă în limba străină, exerciţii de versiune în care se practica descifrarea cuvânt cu cuvânt a textului scris. În această metodologie, elevul este practic obligat să facă mereu trimiteri la cuvinte şi structuri din limba maternă, există un permanent dute-vino între cele două limbi, de unde şi falsa impresie că traducerea în limba străină este echivalentă cu o simplă „transcodare, o transpunere a cuvintelor dintr-o limbă în alta, fondată pe echivalenţe de sens stabilite în afara oricărei situaţii reale de comunicare" (Lavault, 1998: 16).

Utilizarea traducerii în predarea limbilor străine se bazează pe faptul că, aşa cum afirmă J.-P. Cuq (2003: 239), elevul are o tendinţă naturală de a se referi la limba sa maternă în procesul învăţării unei limbi străine, iar profesorul, la rândul său, are tot interesul de a folosi din punct de vedere metodologic această tendinţă. Înlăturarea sau marginalizarea metodologică a traducerii în metodologiile moderne se explică atât prin prioritatea acordată exprimării orale în raport cu exprimarea scrisă, cât, mai ales, prin punerea în evidenţă a dezavantajelor utilizării traducerii în predare.

În opoziţie cu metodele tradiţionale, metodele „moderne" care au fost practicate în Franţa de la începutul secolului XX – metodele directe şi active, audio-orale şi audio-vizuale – au deci ca element comun tocmai încercarea de a elimina traducerea (versiunea şi tema) în etapa de început a învăţării unei limbi străine. Metodologia directă îşi propune să revină la o situaţie „naturală" de învăţare a unei limbi străine prin crearea unui context de învăţare cât mai asemănător celui de învăţare a limbii materne, adică o imersiune totală în limba străină prin interzicerea utilizării limbii materne. În metodologia directă, elevul este astfel încurajat să utilizeze în mod constant şi exclusiv limba străină, un demers care, în opinia specialiştilor, conduce la eliminarea posibilelor interferenţe cu limba maternă.

Nici în metodologia numită audio-orală, bazată pe achiziţia de structuri sintactice şi formarea de automatisme prin repetarea unor modele de bază, traducerea nu ocupă un loc important, exerciţiile cele mai utilizate în învăţarea limbii străine fiind cele structurale, adică cele de imitare a unui model dat. Metodologia privilegiază de altfel „forma în detrimentul sensului, vocabularul ocupând un loc secundar în învăţare" (Cuq, Gruca, 2005: 260).

În sfârşit, în anii '60, asistăm la apariţia metodologiilor audio-vizuale, dintre care cea mai cunoscută este cea numită SGAV (structuro-globală audio-

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

vizuală), o metodologie care aduce în prim plan vorbirea contextualizată. Predarea se face plecând de la un dialog din viaţa cotidiană asociat unei situaţii particulare de comunicare, identificată de elev cu ajutorul imaginilor. Excluderea traducerii şi a limbii materne din aceste metodologii se explică prin obiectivul pe care şi-l propun metodologiile directe şi audio-vizuale, şi anume cel de a determina elevul să gândească direct în limba străină şi să-şi însuşească structurile limbii în mod intuitiv, fără a face referire la un alt sistem.

Metodologiile comunicative sau demersul comunicativ au ca scop predarea/învăţarea limbii străine în vederea comunicării în situaţiile de comunicare cotidiană: limba devine, în acest caz, o practică socială, de unde şi complexitatea conceptului de competenţă de comunicare care stă la baza acestei metodologii. Pentru a comunica eficient într-o limbă străină nu mai este suficient să stăpâneşti competenta lingvistică (lexic, gramatică, etc.), ci si elemente care ţin de competenţa sociolingvistică, discursivă, etc. Alte elemente novatoare ale demersului comunicativ sunt introducerea documentelor autentice în clasa de limbă străină, accentul pus pe autenticitatea comunicării, implicarea activă a elevului în procesul învăţării, centrarea pe elev şi pe nevoile sale. Această din urmă caracteristică face ca utilizarea limbii materne şi, în consecinţă, şi traducerea, să revină în clasa de limba franceză, în funcţie de nevoile elevilor şi de obiectivele pe care şi le propune profesorul. Limba maternă nu mai constituie un obstacol în învăţarea limbii străine, ci poate aduce unele beneficii în predarea sa: o economie de timp prin evitarea lungilor explicaţii în limba străină dar şi unele lămuriri privind funcţionarea acesteia prin compararea celor două sisteme lingvistice. În domeniul lexical şi mai ales gramatical, utilizarea comparativă a traducerii permite elevului să observe convergenţele şi divergenţele lingvistice şi poate contribui astfel la o stăpânire mai rapidă a limbii străine prin înţelegerea modului în care aceasta funcţionează în raport cu limba maternă.

La sfârşitul anilor 90 şi începutul anilor 2000 asistăm la apariţia unui nou curent metodologic, bazat de data aceasta pe caracterul fizic, activ-participativ al învăţării, pe o pedagogie a acţiunii. Aşa-numitul demers acţional îşi propune să încurajeze elevul să utilizeze cunoştinţele sale de limbă străină în cadrul unor activităţi şi sarcini precise, el fiind văzut mai degrabă ca un actor social, decât ca un simplu elev. Acest demers didactic încurajează învăţarea limbii străine şi în afara şcolii, pentru a rezolva anumite situaţii-problemă, fiind demonstrat faptul că elevii memorează mai bine cuvintele în momentul în care acestea sunt asociate cu o activitate.

Demersul acţional vine ca o continuare a demersului comunicativ care încerca să simuleze în clasă anumite situaţii de comunicare din viaţa cotidiană, obligându-i pe elevi evadeze, în mod imaginar, din situaţia de comunicare elev-profesor, pentru a interacţiona în limba străină într-un mod cât mai autentic.

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

Utilizarea limbii materne şi a traducerii este permisă, în măsura în care aceasta poate ajuta la rezolvarea sarcinii date.

Observăm deci că, de-a lungul diverselor metodologii didactice limba maternă şi traducerea în limba maternă au jucat un rol de multe ori controversat, de la utilizarea masivă în procesul de predare-învăţare până la interzicerea sa completă. Metodologiile actuale – metodologia comunicativă şi cea acţională ajung totuşi la un anumit echilibru în utilizarea traducerii, aceasta fiind folosită în mod punctual, în funcţie de nevoile elevului şi de obiectivele profesorului, în anumite etape ale predării/învăţării limbii străine.

Traducerea didactică – caracteristici şi clasificare

Traducerea didactică şi traducerea profesională au fost adeseori comparate pentru a se evidenţia atât elementele comune cât, mai ales, cele specifice. Printre elementele comune, amintim (cf. Delisle, 2003) identificarea dificultăţilor şi stabilirea unor strategii de traducere, necesitatea unor cunoştinţe referitoare la cultura şi civilizaţia ţării în a cărei limbă se face traducerea, existenţa unor reguli ce trebuiesc respectate, utilizarea unui metalangaj asemănător.

Cele două tipuri de traducere se diferenţiază însă în mod clar, începând cu însăşi finalitatea lor: traducerea didactică are ca scop însuşirea unor cunoştinţe lingvistice, stăpânirea unei limbi străine, în timp ce traducerea profesională are ca scop formarea de profesionişti într-un domeniu precis (traducători, interpreţi); în primul caz, se urmăreşte dobândirea unor competenţe lingvistice şi culturale, în al doilea dobândirea unor competenţe atât lingvistice, cât şi metodologice, disciplinare şi tehnice, dat fiind necesitatea utilizării diferitelor programe de traducere pe calculator, a băncilor de date (terminologice) şi importanţa acordată limbajelor specializate pe diferite domenii de activitate.

Traducerea didactică este o modalitate de a învăţa limba străină şi de a evalua înţelegerea unui document, traducerea specializată este un scop în sine, un act de comunicare care poate necesita chiar o modificare a textului iniţial. Traducerea didactică se raportează adesea la fraze izolate, la texte construite pentru a verifica însuşirea anumitor structuri ale limbii şi este destinată unui profesor evaluator, în timp ce traducerea profesională operează cu texte autentice şi este destinată unui public care o evaluează în funcţie de anumiţi parametrii de comunicare.

Din păcate, spre deosebire de traducerea profesională pentru care există numeroase cărţi şi articole scrise de specialişti în domeniu, traducerea didactică a fost mai puţin analizată, poate şi datorită statului său destul de ingrat în majoritatea metodologiilor didactice. În cele mai multe cazuri, nu atât didacticienii FLE s-au aplecat asupra studierii acestui tip de traducere, ci specialişti experimentaţi în traducerea profesională care au încercat să transfere

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

unele strategii şi tehnici specifice domeniului lor în traducerea didactică. Este şi cazul lui Elisabeth Lavault care, în anii 90, publică o carte de referinţă în traducerea didactică, *Fonctions de la traduction en didactique des langues* (*Funcţiile traducerii în didactica limbilor străine*) în încercarea de a aduce mai aproape cele două tipuri de traducere şi de a familiariza profesori şi traducători cu problematica diferitelor tipuri de traducere, cu accent pe traducerea didactică şi diferitele sale utilizări.

Ea identifică astfel câteva tipuri de traducere didactică mai des utilizate la ora de limbă străină, şi anume: *traducerea explicativă* (lexicală, gramaticală), *traducerea textelor studiate* şi *traducerea ca mod de evaluare*, şi pune problema unei pregătiri de specialitate a profesorului de limba străină care utilizează traducerea la ora sa. Analiza sa pleacă de la rezultatele obţinute în urma aplicării unui chestionar cu aproximativ 15 întrebări care au ca scop identificarea frecvenţei cu care exerciţiul de traducere este folosit la ora de limbă străină, dar şi tipurile de traducere utilizate mai frecvent de către profesori. Acelaşi tip de chestionar – adaptat publicului român - a fost utilizat şi de noi pentru construirea corpusului de analiză. Principalele tipuri de traducere identificate sunt: traducerea explicativă, traducerea textelor studiate şi traducerea propriu-zisă (versiune şi temă).

Traducerea explicativă se referă la traducerea unor elemente lexicale sau gramaticale izolate, a căror cunoaştere este absolut necesară pentru înţelegerea globală a textului studiat. Este o traducere realizată de profesor, care simte nevoia unor explicaţii lingvistice într-o anumită etapă a lecţiei. Am adăuga la această categorie şi *traducerea cerinţelor unor exerciţii* sau *traducerea şi explicarea în limba maternă unor elemente de cultură şi civilizaţie străină*, elemente care pot fi simţite de profesor ca esenţiale pentru buna înţelegere a documentului studiat şi a structurilor (gramaticale, lexicale) predate.

Traducerea textelor studiate reprezintă traducerea care se realizează, în mod obişnuit, la sfârşitul lecţiei, pentru a se verifica înţelegerea textului studiat. Este un tip de traducere care are loc după ce a fost discutat lexicul nou şi unele aspecte problematice ale lecţiei.

În ceea ce priveşte *exerciţiul de traducere propriu-zis*, distingem *versiunea*, deci traducerea unui scurt text din limba străină în limba maternă şi *tema*, traducerea din limba maternă către limba străină. Exerciţiul de traducere se foloseşte pentru a verifica asimilarea elementelor noi de lexic şi gramatică predată la cursurile precedente şi poate fi un tip de activitate inclusă în verificarea finală sau pe parcurs a elevilor.

Utilizări ale traducerii didactice la ora de limba franceză – analiză de corpus

Pentru a avea o imagine cât mai clară şi actuală referitoare la utilizarea traducerii didactice la ora de limba franceză, am plecat de la un corpus

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

constituit din răspunsurile date la chestionarul imaginat de Elisabeth Lavault. Este vorba de un număr de 28 de chestionare completate de masteranzii de la specializarea *Teoria şi practica traducerii* din cadrul Universităţii "Stefan cel Mare" din Suceava, care lucrează deja în învăţământ şi utilizează acest tip de activitate la cursurile lor. Analiza corpusului astfel constituit a arătat că limba maternă şi exerciţiul de traducere continuă să fie folosit destul de des la ora de limba străină, într-un procent pe care subiecţii îl apreciază între 30% şi 70%, în funcţie de nivelul de cunoaştere a limbii străine şi de obiectivele pe care profesorul şi le propune pentru fiecare lecţie. Procentul este foarte ridicat în cazul elevilor începători, care au un nivel redus de cunoştinţe, şi descreşte odată cu asimilarea unor cunoştinţe solide de limbă străină.

Tipul de traducere cel mai folosit de către toţi profesorii este *traducerea explicativă*, cu toate subtipurile sale (lexic, gramatică, cultură şi civilizaţie, cerinţele exerciţiilor, etc.). Profesorii simt nevoia de a verifica înţelegerea de către elevi a elementelor predate, dar şi necesitatea de a completa informaţiile în limba franceză cu informaţii suplimentare, destinate înţelegerii mai aprofundate a noilor noţiuni. Cel mai adesea sunt traduse elementele noi de vocabular şi structurile gramaticale, mai ales în cazul în care elevii nu stăpânesc nici în limba maternă elementele de gramatică pe care trebuie să le studieze în limba străină.

Traducerea lecţiei noi reprezintă de asemenea o activitate des practicată la ora de limba franceză, în special *traducerea selectivă*, care ocupă mai puţin timp din desfăşurarea lecţiei decât traducerea integrală. Toţi profesorii întrebaţi afirmă că utilizează acest tip de traducere ca o modalitate de verificare a înţelegerii globale a documentului scris, pe lângă activităţile de înţelegerea documentului scris propuse de manual. Trebuie precizat faptul că traducerea lecţiei noi, la fel ca şi traducerea explicativă, poate reprezinta un ajutor preţios acordat elevilor în dificultate, un mod de a clarifica numeroasele necunoscute pe care necunoaşterea suficientă a limbii străine (şi, de cele mai multe ori, chiar a limbii materne) le poate ridica acestora.

În ceea ce priveşte *exerciţiul de traducere propriu-zis* (versiune şi temă), observăm utilizarea acestuia cu precădere pentru verificarea însuşirii noţiunilor de gramatică şi de lexic. Este vorba, de cele mai multe ori, de fraze izolate, de lungime variabilă, care ilustrează o anumită problematică gramaticală deja studiată. Exerciţiul cel mai folosit în acest caz este traducerea din română în franceză, cea din franceză în română fiind folosită cu precădere pentru explicarea contextului în care apar şi funcţionează unităţile morfosintactice studiate. Traducerea rămâne un exerciţiu utilizat în evaluarea elevilor, majoritatea testelor (în special cele pentru liceu) conţinând şi o mică traducere, în general gramaticală.

Masterandele care au răspuns la chestionar au avut posibilitatea să prezinte şi avantajele şi incovenientele acestui tip de activitate. Printre avantajele menţionate în majoritatea cazurilor, amintim faptul că traducerea în

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

limba maternă, în special în cazul explicațiilor de ordin lexical și gramatical, reprezintă o „mare economie de timp" și ajută profesorul să evite lungi explicații în limba străină care riscă să nu fie înțelese de toți elevii. Traducerea poate contribui la o mai bună înțelegere a textului studiat: se trece de la o înțelegere globală, uneori aproximativă, la o înțelegere mai detaliată, la îmbunătățirea vocabularului elevilor, care reține mai ușor unele structuri și se obișnuiesc cu utilizarea diferitelor tipuri de dicționare.

Traducerea gramaticală și comparația cu structurile din limba maternă ajută la înțelegerea modului în care funcționează limba străină și la fixarea mai profundă a elementelor morfosintactice. În sfârșit, traducerea poate fi cerută chiar de elevi care întreabă cuvintele noi și vor să traducă textul lecției – „traducem textul împreună", este un mod prin care o parte dintre elevi își validează cunoștințele de limbă străină.

Utilizarea traducerii în clasă are însă și inconveniente, principalul neajuns fiind faptul că se întrerupe comunicarea și ritmul predării în limba străină. Traducerii didactice i se mai poate reproșa lipsa de autenticitate atât a procesului în sine cât și a documentului tradus: traducerea se face în majoritatea cazurilor pentru un destinatar care cunoaște dinainte rezultatul procesului de traducere – profesorul – iar documentul de tradus este constituit adesea din fraze izolate sau fragmente extrase din contextul inițial (ziar, operă literară, etc.), pentru care nu se iau în considerare parametrii situației de comunicare - un element esențial în cazul traducerii profesionale. Practicarea acestui tip de traducere poate da elevilor impresia greșită că există o corespondență perfectă între enunțurile din limba maternă și limba străină și poate duce la blocaje în momentul în care apar structuri sau cuvinte necunoscute.

Ce viitor pentru traducerea didactică?

Analiza chestionarelor completate de profesorii de franceză a pus în evidență faptul că traducerea este în continuare prezentă în clasa de limbă străină, indiferent de metodologia utilizată și de publicul de elevi. Oricare ar fi nivelul de limbă al elevilor, există momente în desfășurarea lecției când profesorul și/sau elevul simte nevoia de a apela la unul sau mai multe dintre tipurile de traducere didactică deja identificate în articolul nostru. Chiar dacă nu se pune problema dispariției traducerii la ora de limba franceză, care rămâne prezentă fie chiar și sub forma unor cuvinte și structuri izolate, putem ridica problema eficientizării acestei practici – atât din partea profesorului, cât și a autorilor de manuale. Adaptarea manualelor la această practică de clasă des întâlnită printr-un dicționar mai detaliat al unităților de învățare precum și prin explicații lexicale, gramaticale și culturale mai complete decât cele oferite elevului la ora actuală ar putea scuti în multe cazuri profesorul de acest dute-vino între limba străină și limba maternă și ar contribui la o comunicare mai fluentă și mai eficientă în cadrul orelor de curs.

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)

În sfârşit, semnalăm necesitatea unor studii actuale despre utilizarea traducerii în clasă, studii care să propună soluţii şi tehnici noi referitoare la folosirea acestui tip de activitate în învăţarea limbii franceze, a limbilor străine în general, şi, de ce nu, adaptarea unor elemente specifice traducerii profesionale la realitatea unui curs de limbă străină.

Bibliografie:

Cuq, Jean-Pierre (dir.) (2003): *Dictionnaire de didactique du francais langue étrangère et seconde*, Paris, CLE International

Cuq, Jean-Pierre, Gruca, Isabelle (2005): *Cours de didactique du francais langue étrangère et seconde*, Presses universitaires de Grenoble

Delisle, Jean (2003): *La traduction raisonnée*, Ottawa, Presses de l'Université d'Ottawa

Dospinescu, Vasile (2002): *Didactique des langues et... analyse critique et manuels*, Iasi, editura Junimea

Gile, Daniel (2005): *La traduction. La comprendre, l'apprendre*, Paris, PUF

Lavault, Elisabeth (1998): *Fonctions de la traduction en didactique des langues*, Paris, Didier Erudition

BDD-A30070 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:08 UTC)